

Luistergeleide Dvořák 2003

Herbert howells (Lydney 1892-Oxford 1983) volgde in 1936 Holst op als muzikaal directeur van de St. Paul's School en was Professor of Music in Londen van 1952-1962. Hij behoort tot de conservatieve Engelse componisten. Hij schreef 'Hymnus Paradisi', 1938, na drie rouwjaren om zijn zoon, die aan meningitis overleed. Het werk paart diepe emoties aan kracht en waardigheid. Howells was niet religieus in de gebruikelijke betekenis maar had, net als zijn vriend Ralph Vaughan Williams respect voor de kerk en haar erfenis. In 'A hymn for St. Cecilia' kunnen we genieten van die sterke, typisch Engelse melodie die een enorme vaart en energie paart aan ingetogen passages, die echter nooit stilstaan. Aan het slot horen we het grootkoor in unisono de sterke melodie voordragen, terwijl de sopranen van het kamerkoor daaroverheen een gewelf van hemelse klanken spannen.

Andrew Carter is geboren in 1939 in Leicester, Engeland. Na muziek te hebben gestudeerd aan de universiteit van Leeds, zong hij als bas zeven jaar tijdens de 'daily service' in York Minster en dirigeerde tegelijkertijd in diverse scholen. In 1965 richtte hij het gemengde ensemble 'Chapter House Choir' op in York Minster. Tijdens zijn 17-jarig dirigentschap kreeg de groep nationale bekendheid. In 1984 verbleef hij voor een jaar in Nieuw-Zeeland, waarna hij terugkeerde naar zijn gezin in York om zich aan het componeren te wijden. Zijn koormuziek is beurtelings uitbundig en ingetogen, harmonisch eenvoudig of avontuurlijk en leunt af en toe aan tegen de Lichte Muziek. Het 'God be in my head' dat Surplus brengt, wisselt ingetogen passages in mineur af met een uitbundig blij middendeel in majeur. Kamerkoor Alla Breve zingt daarna 'Rejoice in the Lord alway'. Dit is een vitaal werkje met veel verschillende sferen, aanleunend tegen de Lichte Muziek en ritmisch aanstekelijk met zijn maatwisselingen. De blijheid straalt er van af.

Edward Elgar (Broadheath 1857 – Worcester 1934) was de zoon van een muzikhandelaar van wie hij ook zijn eerste viool- en orgellessen krijgt. Verder leert hij zichzelf verschillende blaasinstrumenten bespelen. Later sudeert hij viool bij Pollitzer, maar is niet geschikt voor een solistencarrière. Vanaf 1899 kan Elgar als onafhankelijk componist leven. Hij breekt door met het oratorium 'The Dream of Gerontius' (1900). Hij verwierf 7 eredoctoraten aan Britse universiteiten. Elgar wordt in 1904 in de adelstand verheven, gevolgd door zijn benoeming tot 'Master of the King's Music' (1924). Elgar is een typisch nationaal Engels componist, die gebruik maakt van het Britse volksliedidroom in een laatromantische stijl; groots, soms erg breedsprakig en ritmisch vaak heel karakteristiek. Hij werd beïnvloed door Brahms, Liszt en Strauss. Zijn koormuziek met orkestbegeleiding is vaak erg pompeus en gezwollen, maar altijd melodieus. In zijn a cappella koorwerken klinkt de lichtvoetige Elgar, die veel kansen geeft voor dynamische schakeringen. Vandaag klinkt de pianoversie van een werk voor koor en orkest, 'Spanish Serenade', en het is deze versie waarin de gevoelige, elegante Elgar zich laat horen. De dichter roept op om zijn geliefde de zoete slaap te gunnen in de nacht dat hij de wacht zal houden.

Benedict Randhartinger (1802 - 1893) schreef het aangrijpende 'Ins stille Land' in februari 1829 ter nagedachtenis aan zijn vriend Franz Schubert, drie maanden na diens dood. Hij schreef het voor solo-kwartet, maar dubbelkwartet of (klein-)koor is ook passend omdat dan met solo- gedeeltes kan worden gewerkt. De tekst, geschreven door Johann Gaudenz Freiherr von Salis-Seewis, was voor Schubert ook wel zeer belangrijk: hij componeerde het gedicht als sololied op vier verschillende wijzen (D. 402); o.a. voor het liederenalbum van Therese Grob, waar het een opvallende overeenkomst vertoont met het 'Lied der Mignon' ('Nur wer die Sehnsucht kennt'), D. 877,4. Schubert verbindt de gevoelens van Mignon (haar eenzaamheid, verlangen, heimwee) en haar aan de

situatie gebonden nood aan het gevoel 'een vreemdeling op deze aarde te zijn', we Ike in Salis' tekst tot uitdrukking word! gebracht. Dit gevoel werkt in Schuberts lied des te meer daar hij een strofenlied (elke strafe dezelfde melodie) maakte.

Randhartinger schreef daarentegen het gedicht in een doorgecomponeerde vorm (elk couplet een nieuw melodisch gegeven) , zodat bij hem ook de hoop op bevrijding uit het aardse tranendal tot klinken wordt gebracht: de Dood als miIde, zachte Trooster. Op de plaats 'Der mildeste von unsers Schicksals Boten winkt uns' hanteert Randhartinger een duidelijke Schubertiaanse schrijfwijze: daar klinken de symbolische , 'ruimtescheppende' oktaven, die Schubert zo vaak gebruikte, als hij voorgevoelens of herinneringen tot uitdrukking wilde brengen; vergelijk maar eens Schuberts 'Nachthelle' D. 892, of 'Frühlingsglaube' D. 686, of 'Ruckblick' uit de Winterreise ...

Het slot is aangrijpend open gehouden, alsof er wordt gezegd: 'Schubert is dood, en met hem het mooiste dat wij hadden...'(uit de brieven van een vriend in 1828).

Béla Bartók (Nagyszentmiklós 1881 - New York 1945) krijgt op 6-jarige leeftijd pianolessen van zijn moeder. Later studeert hij aan de muziekacademie te Boedapest piano en compositie.

Aanvankelijk componeert hij sterk onder invloed van Richard Strauss en Liszt. Bartek reist van 1904 tot 1918 veel met Kodaly door Slovenie , Roemenie en Hongarije om volksliederen op te tekenen.

In 1917 gaf hij de 'Vier Slowaakse volksliederen ' uit. De structuur is tamelijk eenvoudig, kent regelmatig unisono-passages, afgewisseld met interessante vierstemmige zettingen. Na de bittere dialoog in $\frac{3}{4}$ -maat tussen de moeder en haar in-den-vreemde-gehuwde dochter Voigt een enigszins weke melodie over de hooi-oogst in maatwisselingen. De laatste twee liederen zijn allebei levendige dansmelodieen. Van 1907 tot 1935 is hij leraar piano aan de muziekacademie te Boedapest, maakt uitgebreide concertreizen en folkloristische studies. Bartóks oeuvre versmelt op unieke wijze volks- en kunstmuziek . Zijn stijl is hoogst uiteenlopend en toont grate originaliteit op het gebied van harmonie, melodie en ritme. Zijn carrière werd echter bemoeilijkt door een onfortuinlijke combinatie van karaktereigenschappen: ontoegankelijk, wat mensenschuw en wereldvreemd , weinig plooibaar en snel gekwetst. De vooroorlogse periode waarin moderne klanken toch al moeilijk waardering wekten, en de politieke ontwikkelingen in zijn geboorteland Hongarije maakten het zijn vrijheidslievende geest erg moeilijk . In 1940 emigreert hij naar New York en overlijdt daar in behoeftige omstandigheden na vijf moeilijke jaren .

Sergej Rachmaninov (Novgorod 1873 - Beverley Hills 1943) stamde uit een aristocratische familie . Na zijn studie aan de conservatoria te St.Petersburg en Moskau was hij een tijdlang dirigent aan het keizerlijk theater te Moskau. Hij zou vooral als pianist internationale roem verwerven en reisde heel Europa af. Dit verklaart ook zijn op het westen georiënteerde, romantische muziek. Zijn werk wordt gekenmerkt door een diepe melancholie en zijn voorliefde voor de mineurtoonsoorten is karakteristiek . Van 1910 tot 1917 (Revolutie) was hij in Moskau dirigent van de Filharmonische Concerten. Daarna verliet hij voorgoed zijn geboortegrond en verbleef in Amerika en Zwitserland, gevierd als een der beroemdste pianovirtuozen van zijn tijd, maar innerlijk verteerd door heimwee naar zijn vaderland.

Hendrik Andriessen (Haarlem 1892 - Heemstede 1981) is een geniaal Nederlands componist, zowel wat instrumentale als vocale muziek betreft. Als componist van kerkmuziek heeft hij pionierswerk verricht en verstond de kunst om de klanktaal van Cesar Franck en Debussy harmonisch te verbinden met de steer van het Gregoriaans . Ook schreef hij muziek voor alle niveaus in de koormuziek, zodat elk koor met een gedegen programma kon komen en zich tegelijkertijd niet hoefde te vertillen . Ook veel wereldlijke muziek schreef Andriessen , en daaruit zingt Surplus nu een deeltje: 'Evviva bacco', geschreven voor 4-stemmig koor en strijken- semble, vandaag met

pianobegeleiding: het bezingt de lof voor Bacchus, de God van de drank, en de lof van Amor, de god van de liefde. Daarbij gebruikt hij twee clichés die hun werking niet missen: bij Bacchus horen we eclatante uitroepen, bij Amor warden we meer meegenomen in lyrische frasen. Het geheel spat van de energie.

Mis van Antonin Dvořák

Antonin Dvořák (Muhlhausen 1841-Praag 1904) was zoon van een herbergier. Na blijken van grote muzikaliteit studeert hij viool aan de Praagse 'orgelschool'. In 1862 wordt hij altist aan de Opera te Praag. Later maakt hij zich vrij en gaat zich volledig aan het componeren wijden. Met zijn 'Symfonie in Es' (1873) krijgt hij internationale erkenning. Er ontstaat een hechte vriendschap met Brahms en Von Bulow die zich bijzonder voor zijn muziek inzet. Zijn raem stijgt snel, vooral in Engeland (eredoctoraat), waar hij zijn eigen werken dirigeert. Van 1892 tot 1895 is hij directeur van het Conservatorium te New York, waar hij zijn befaamde 9e symfonie 'Uit de Nieuwe Wereld' componeert. Teruggekeerd in Praag wordt hij daar Conservatoriumdirecteur. Zijn overlijden (na een beraerte) is een dag van nationale rouw.

Met Smetana is Dvorak de belangrijkste Tsjechisch-nationale componist. Meeslepende melodien en ritmes zijn karakteristiek en de harmonieën vaak verrassend. Ook spreekt uit zijn muziek een sterk lyrisch talent. Ofschoon we hem voornamelijk kennen van zijn grote symfonieën en kamermuziekwerken heeft de Tsjech Anton in Dvorak zich zijn Ieven lang ook met kerkmuziek beziggehouden. Als overtuigd katholiek componeerde hij hymnen, motetten, psalmen, een beraemd geworden Stabat Mater, Te Deum en Requiem, en ook het oratorium "Sancta Ludmilla". De Mis in D op.86 dateert uit 1887, toen Dvorak op het hoogtepunt stand van zijn roem. "Geloof, hoop en liefde, zo zou ik deze mis kunnen betiteln", schreef hij zijn opdrachtgever, "het is mijn dankwoord aan de Schepper. Verbaast het u dat ik zo vroom ben? Alleen een godvrezend kunstenaar kan een werk als dit beschrijven, kijkt u maar naar Bach, Beethoven of Raphael".

Dvorak heeft de Mis in 1892 georkestreerd en bepaalde toen, dat in die versie de vier solistenpartijen beter door een kleinkoor (vier per partij) konden warden gezongen. De uitvoering van vandaag neemt die suggestie over. In deze mis (voor solisten, koor en orgel) toont Dvorak zich sterk beïnvloed door Joseph Haydn. Evenmin als zijn grote voorganger schroomt hij om er elementen van de Boheemse volksmuziek in te laten doorklinken, zoals bijvoorbeeld in de inleiding tot het Kyrie (de liefde voor zijn vaderland zat bij Dvorak erg diep; zo weigerde hij zijn composities te laten drukken als niet de oorspronkelijke Tsjechische titels warden vermeld, en wie hem "Anton" durfde noemen in plaats van "Antonin", kreeg het onherroepelijk met hem aan de stok). De Mis draagt echter ook het stempel van de geladen laat-romantische expressie en neemt door zijn vele karakteristieken een belangrijke plaats in tussen de vele miscomposities die in de 19e-eeuw zijn geschreven. Er is veel muzikale schoonheid te genieten. Bijvoorbeeld de meeslepende jubelzang van het "Gloria", de veelkleurige expressies van het "Credo", het meditatief-ingetogen "Benedictus" en het ontroerend-milde einde "Dona nobis pacem".

Antonin Dvořák